

RUSSISCHE OPENING

We lagen tussen Moskou en Berlijn -achter ons een bos, vóór ons een rivier, tweeduizend kilometer ver Berlijn, honderd-twintig kilometer Moskou- in loopgraven van bevroren slijk te wachten op het bevel om aan te vallen. En op de eerste sneeuw. En op de Duitsers.

Overdag hóórden we het front, 's nachts was het te zien. Den Duits had wat wij nodig hadden: tanks, vliegtuigen, de arrogantie van de winnaar. Mijn soldaten hadden angst en niet veel meer. Angst is de moeder van soldaten, en het eerste mes gaat door de navelstreng, en wie het mes niet krijgt sterft aan de moeder. Mijn soldaten kwamen pas van school, de oorlog hadden ze gezien in de cinema. Ik was hun commandant en mijn angst was de angst voor hun angst.

Nader kwam het front, en van het front de deserteurs. Vanwaar komen jullie, kameraden? Uit de heksenketel, door den Duits omsingeld. Hebt ge 'm gezien? Hoe hij vecht hij, den Duits? Hebt ge 'm gezien? Een horizon van tanks die recht op u afkomen, dat is den Duits. Zo 'n hemel van vliegtuigen, dat is den Duits. En een tapijt van bommen dat over Rusland valt. Ge zult 'm rap genoeg zien met uw eigen ogen, nog vóór ge wakker wordt uit uw volgende slaap! En misschien wordt ge niet eens wakker uit uw volgende slaap. Waar gaan jullie zo snel naartoe? Blijf hier, rust uit van 't front, vertel kameraden.

Zo gingen de gesprekken bij de kampvuren. Ik hoorde ze en las in de bevelen van de regimentsstaf: "Hitler zegt de wereld: de weg naar Moskou is nog enkel een wandeling, het bestaat niet meer, het Rode Leger." Mijn wijsvinger gleed met de regels mee en mijn handen hielden het papier vast. De woorden sloegen in mijn kop als bliksem en ik wist zonder te denken: hun weg naar Moskou is nog enkel een wandeling als ze ons verslaan, en verslagen worden we niet door tanks, door geen vliegtuig of bomtapijt, verslagen worden we door de generaal die Angst heet. En alleen als we dié verslaan winnen we.

Ik keek naar de rivier. Ze had mooi kunnen zijn, misschien met blaadjes en met bloesems. Voor mij was ze niet diep genoeg, geen hindernis voor de Duitsers. En het bos op de andere oever, misschien dat een schilder daar van kon houden, maar ik haatte elke boom en elke struik die dekking bood aan den Duits. Ze moesten het uitsnokken, dat bos.

En wéér de gesprekken bij de kampvuren. We komen van 't front, we hebben honger! Vertel ons van 't front en vreet jullie te barsten. Vertellen? Morgen is het hier, het front, dan kunt ge 'r mee trouwen, met den Duits, als uw vingers er zo naar jeuken. Trouwen? Wij steken er de stoof mee aan, met den Duits. Gij? Pas maar op dat hij uw vingers niet verbrandt! Ik hoorde hun gezwets en hun gelach, hol als uit de buik van doden. Ik zag bij 't krieken van de dag hun grauwe gezichten en zei: wat zijn dat voor liedjes die jullie zingen? Zijn jullie klaagwijven of soldaten? En wie gaf jullie verlof van 't front? Den Duits, zeiden ze. Lachen deden ze niet meer. Ik zei: tegen de muur moesten ze jullie zetten. Ja, zeiden ze, zolang er nog 'ne muur staat. Waar wij vandaan komen is er gene muur meer te zien. Mijn hand greep al naar de revolver, maar ik hoorde mijn stem zeggen: pakt uw gammel, eet onzen boef en marcheert terug naar jullie heksenketel, als het leven jullie nog iets waard is, of jullie dood. Als ik jullie hier morgen nog zie wordt het de muur, al is het de laatste die de oorlog hier laat staan.

Ze gingen niet terug naar hun heksenketel, ze verdwenen in de nacht, richting Moskou. En anderen kwamen met een grauw gezicht en zaaiden angst. Ik wist dat ik moest wieden. Dat anders onkruid opschiet dat de Duitsers smaakt: liefde voor het leven zonder dood en oorlog, die van soldaten deserteurs maakt. Die dag, ik weet nog goed wanneer, ik zal 'm nooit vergeten, gegrift in mijn geheugen door de twee salvo's die ik zal blijven horen tot men mij mijn aandeel aarde geeft. Nader kwam het front. Spaarzaam viel de sneeuw. De wind woei door de grachten tot in mijn neus de geur van angst, die koud lag in de nek van de soldaten, tot in mijn oor hun fluisteren: wacht maar op den Duits, den Duits slaat niet toe waar ge denkt, daar houdt hij niet van! En waar houdt hij dan wel van, den Duits ? Hij pakt u in de tang, en dan, dan zijt ge zelf uw eigen naaste. En bidt dat er een bos is in de buurt anders houdt ge geen vriend meer over. Alleen het bos is uw vriend. Den Duits gaat niet het bos in, snapt ge? Voor 't bos heeft hij respect, den Duits.

Nieuwe liedjes uit de heksenketel. Ze zouden ze de koppen moeten inslaan. Den Duits heeft ze murw gemaakt, dacht ik. De oorlog begint maar pas en zij zijn al ten einde. Ze zouden hun koppen mogen strelen. Ik had nog scherp in mijn geheugenis mijn eerste slag, en mijn angst in mijn schuttersputje, toen mijn eerste tank voor de hemel schoof en mij bedolf, en zijn rupsketting dwars door mijn slaap sporen trok tot aan mijn andere eerste keer, vóór mij een tank in vuur en vlam, getroffen door de bliksem uit mijn hand. Ik dacht, crapuul, dacht ik, dat ons brood opvreet en mijn soldaten voedert met hun angst. Ze zouden ze ter plekke moeten afschieten! Ik wist: alleen verschrikking verdrijft de angst.

Ik zag staal glanzen in de bosjes bij de oever. Tussen de bladeren verstopt: een schutter met mitrailleur. Alles in orde, vroeg ik. En hij: in orde, de bruid is voor het huwelijk opgetut, alleen, de bruidegom laat op zich wachten, den Duits. Ik had geen andere taal meer. Ik mikte op de stroom en schoot het wapen leeg als was het een Duitse stroom. Het water danste. Wanneer laten we den Duits dansen. Wanneer zal het water rood zijn van hun bloed. Ik schreeuwde alarm, en te wapen! En een schreeuw ging rond: den Duits! 't Was als een echo, geworpen van de ene bergwand naar een andere, en het was meer gefluister dan geschreeuw, dat in één adem door de grachten waarde alsof ze al naast ons stonden, den Duits. Soldaten sprongen uit hun graven, doken hun graven weer in, sprongen dan weer uit hun graven op als trekpoppen. Toen liep de eerste het bos in. Hij was niet de laatste. Iedereen rende mee, tot er iemand "Halt!" riep, en niet met mijn stem.

Ik stond naast mij en staarde naar het schouwspel, de hand op de loop van het wapen waarmee ik op mijn toneel tussen bos en rivier den Duits zijn rol had gegeven, en met succes. De vlucht was het applaus. Omdat voor mij de woorden waren uitgeput, tweeduizend kilometer ver Berlijn, honderdtwintig kilometer Moskou. Pas toen de eersten bleven staan, tegengehouden door de stem die halt riep, en terugkeerden, en vóór mij stonden als bekeerde heidenen tussen angst en schaamte, en anderen verder liepen, pas dan voelde ik de pijn aan mijn hand, verbrand door het staal.

Ik zat in mijn bunker, blik naar de grond. Ik hield met mijn handen m'n hoofd vast en dacht: wat moet ik doen om van deze hoop mensen een bataljon te maken voor de eerste slag. Toen kwam de luitenant, en de tijd stond stil. Kameraad commandant, een korporaal is met de anderen mee het bos in gelopen. En dat is niet het ergste. Niet het ergste? Wat dan nog? Hij heeft in zijn eigen hand geschoten. Zo. In zijn eigen hand geschoten. En wat nog meer? Niets meer, kameraad commandant. Een ongeluk, kameraad commandant. Het was geen ongeluk. En wat heb je gedaan, hem doodgeschoten? Ik heb zijn hand verbonden en hem gearresteerd, hij wacht daarbuiten. Ik wil hem niet zien. Waarom heb je hem niet doodgeschoten? Ik, ik weet het niet. En ik zou het wel moeten weten zeker. Breng hem binnen.

Kameraad commandant, neemt u mij niet kwalijk. Spreek de waarheid. Het was puur toeval, ik weet zelf niet hoe ik ben gestruikeld toen ik het bos inliep, ik ben het bos ingelopen met de anderen, dat was verkeerd, je verstopt je niet voor de vijand, hoewel, kameraad commandant, u weet zelf, het was toch maar een oefening, geen Duitser ver of in de buurt. Toch maar een oefening? Zo, en het schot in je hand? Het is de rechter, toch? Dat was ook maar een oefening? Je hebt je niet gespaard, hè?

Tot bloedens toe heb je geoefend, hè? En heb je pijn? Ja, kameraad commandant. Je zal misschien je hand niet meer kunnen gebruiken. En misschien kan de oorlog jou niet meer gebruiken, met een hand te weinig, als soldaat. Misschien, kameraad commandant. Hou op met liegen! Vanonder mijn ogen! Hier blijven! Zal ik je zeggen wat je bent? Een lafaard. Een verrader van het vaderland. De wonde bloedt nog. Een gaaf schot. Dit is de laatste keer dat je je eigen bloed te zien krijgt. Je hebt het vergoten, maar niet voor ons. Over een uur krijg je de vrede die je zoekt. Voor jou geen Duitse kogel meer. Kameraad luitenant, brengt u hem weg, ik wil hem niet meer zien, en zijn eigen peloton zal hem fusilleren, voor ogen van het bataljon. Over een uur. Dat is mijn bevel.

De luitenant vroeg, hebben wij het recht? Ik zei, mijn bevel wordt uitgevoerd, en als het onrecht is, krijg ik de kogel maar. U schrijft het rapport, kameraad luitenant. Het uur duurde mijn leven lang, zestig minuten kort was zijn uur. Elke minuut een eeuwigheid. In open vierhoek stond het bataljon, en geen gezicht was als een ander, maar op mijn bevel klikten de geweren met het geluid van één geweer. En er was iets als trots in mij: deze hoop mensen uit stad en steppe wordt nu een bataljon. En schaamte beving mij over mijn trots, en woede, en verdriet. Moet er een dode zijn, of de blik gericht op zulk een dood, om van een bataljon een bataljon te vormen? En vóór het bataljon, in houding, de man die sterven moest omdat ik dat had bevolen. Wat had ik anders moeten bevelen, tweeduizend kilometer ver Berlijn, honderdtwintig kilometer Moskou, mijn soldaten sidderend voor de vijand die half Europa onder de laarzen had.

Het peloton was aangerukt. De groep die hij geleid had en niet geleid, omdat hij zichzelf niet kon bevelen, in zijn kort moment van lafheid. Hij zocht de gezichten af met ogen grauw, waarin het besef stond van het sterven, en duizend ogen zagen dwars door hem, alsof hij al door de dood doorschijnend was. Hij had geen plaats meer voor zijn handen, de rechter stijf in het bebloed verband, geen koppelriem, geen geweer, geen strepen, niemand die naast hem stond om hem uit de wind te houden. En een God had hij nu ook niet meer, met wie hij zijn dood had kunnen delen. Geen vaderland om die te gedenken. Ik stond in zijn mantel en bevroor in de wind. Het rumoer van het front klonk als een smartlap. En met de lippen stijf gesloten zei hij, terwijl hij salueerde met zijn kapotgeschoten hand: kameraad commandant, vergeeft u mij, en laat mij meevechten aan het front. Ik zei: trek die mantel uit, dat is een soldatenmantel, jij bent nu geen soldaat meer. En met drie vingers van zijn kapotgeschoten hand knoopte hij langzaam zijn mantel los. Toen werden de geweren aangelegd, en alles en iedereen wachtte op mijn commando 'vuur'.

De soldatenruggen en de wankelende geweren vroegen mij waarom. Mij leek het of zelfs de wind stilstond, dan aanzwol tot het stormde in mijn hoofd. En met de lippen stijf gesloten zei ik: doe uw mantel aan. Ik? Vroeg hij, de mantel? Moet ik niet neergeschoten worden? En ik: neem uw plaats in, gaat ge vechten? En ja, ik zal vechten, zei hij, en hij wilde zijn mantel aantrekken. Hij vond met zijn verbonden hand de mouw niet. Hij lachte met ons mee, verlost van de last die hem al een uur lang bezwaarde met het gewicht van de aarde die hem bedekt. Tien handen trokken nu aan zijn mantel zodat hij de mouwen vond, en heen en weer, en aan het lachen kwam geen eind.

Toen brak de film, en het beeld werd uitgewist door mijn commando 'vuur', en het salvo dreunde uit twaalf geweren als één enkel schot. En er was geen luider schot in heel de oorlog. Het salvo was de trots van de commandant in zijn uniform. Mijn andere ik wilde de dode om vergiffenis vragen voor deze dood, die mijn werk was, zoals hij mij had gevraagd voordien om een andere dood dan die van de schande, voor zijn moment van lafheid. Iets trok mijn hand naar mijn helm om te salueren, als een laat antwoord op zijn laatste salueren met zijn kapotgeschoten hand en zonder helm, en medelijden met verraders is verraad, zei de commandant, hand op de revolver. Geef hem zijn mantel terug en begraaf hem.

Dat was de eerste stap van mijn bataljon op onze weg van Moskou naar Berlijn. En altijd loopt de dode in mijn pas. Ik adem, eet, drink, slaap 's nachts met in mijn hoofd de oorlog, hij houdt niet meer op, het ene salvo en het andere salvo lopen tussen mijn slapen heen en weer, en de medailles gloeien op mijn borst, als hij mij aanspreekt met stijf gesloten lippen, en met zijn kapotgeschoten hand mij salueert. Hij, die ik liet neerschieten volgens het kriegsrecht als lafaard en verrader van het vaderland in het oorlogsjaar éénenveertig in oktober. Tweeduizend kilometer ver Berlijn, honderdtwintig kilometer Moskou.

Heiner Müller, 1984 – vertaling Sam Bogaerts (en interpretatie van de originele tekst, uitgeschreven in verzen en zonder interpunctie)